Beweging voor radicale ecologie

AARDE-WERK-BRIEF

Driemaandelijks tijdschrift

Lente 2018

Aardewerk vzw
Beweging voor radicale ecologie
Korte Herendaalstraat 8
B-3210 Lubbeek

00 32 (0) 16 23 60 16
info@aardewerk.be
www.aardewerk.be
BE95 5230 8031 4358
RPR Leuven 0470.247.882

Verantwoordelijke uitgever: Jeanneke van de Ven,
Korte Herendaalstraat 8, B-3210 Lubbeek
Redactie: Jonas Van der Slycken, Jeanneke van de Ven en Jan Vanlommel
Typografie: Jonas Van der Slycken

INHOUDSOPGAVE

Redactioneel voorwoord	Jonas Van der Slycken	3
Historicus Philipp Blom: 'We hebben stoutmoedige experimenten nodig'	Tine Hens	5
Cartoon Crimes Against Hugh's Manatees	Hugh D. Crawford	10
'Voor wie rijdt de regering? Voor het volk of voor het militair-industrieel complex?'	Ludo De Brabander	11
'U zegt?'	Hans	15
Intensieve scenario's voor een toekomst	Aetzel Griffioen	16
Sociale ecologie en politiek	Roger Jacobs en Marius de Geus	17
Brussels Airport uitbreiden? Die vlieger gaat niet (langer) op.	Jonas Van der Slycken	19
Help uw klimaat(zaak)!	Klimaatzaak	21

Aarde-Werk wil een ontmoetingsplaats zijn voor mensen die op zoek zijn naar leefwijzen die minder vervreemdend, verkwistend, gehaast en dwangmatig zijn, en die ecologisch meer duurzaam, samenhorig, rechtvaardig en vreugdevol zijn.

De opname van een artikel in de *Aarde-Werk-Brief* impliceert niet noodzakelijk de volledige inhoudelijke instemming van de redactie. Het betekent wel dat de tekst nuttig bevonden werd als bijdrage aan de radicaalecologische ideeënontwikkeling.

Een afdruk van of uittreksel en overname uit de *Aarde-Werk-Brief* mag slechts geschieden mits bronvermelding en schriftelijke toelating vooraf van Aardewerk vzw en de auteur.

Beste lezer.es

Ik ben verheugd dat ik de blijde boodschap kan verkondigen: *habemus zomerweeksubiectum*! 'Met Hannah Arendt op weg – Actieve hoop in crisistijd'. Tijdens deze 25e zomerweek van 3 tot 9 augustus zijn de gastsprekers Alma De Walsche en Dirk De Schutter. Alma De Walsche laat ons kennismaken met Philipp Bloms boek 'Wat op het spel staat'. Vervolgens verklaart Dirk De Schutter hoe Hannah Arendts 'Vita Activa' ons op weg helpt om te 'handelen', actief te worden in de samenleving. Wat dit voor ons eigen engagement kan betekenen, ervaren we ten slotte via Joanna Macy's werk. Daarnaast is er tijd voor ontspanning en vakantie (in eigen land); voor meer inhoudelijke en praktische informatie verwijs ik graag naar de bijgesloten folder en onze webpagina! Men zegge het voort. Het interview met Blom in deze nieuwsbrief geeft een voorproefje op de week: we hebben stoutmoedige experimenten nodig om de uitdagingen aan te gaan die de klimaatontwrichting en digitalisering met zich meebrengen.

Deze lentebrief bevat een artikel van Ludo De Brabander over het defensiedebacle en de gevechtsvliegtuigensaga. In deze editie vraagt je redacteur zich af of luchthavenexpansies nog nodig zijn nu sociale innovaties zoals Zomer Zonder Vliegen een hoge vlucht nemen. Roger Jacobs en Marius de Geus stellen Murray Bookchins boek 'Sociale Ecologie en Politiek' voor.

Daarnaast maak ik graag van de gelegenheid gebruik om je op de hoogte te brengen van een stoutmoedig experiment: de *zone à défendre (ZAD) Notre-Dame-des-Landes* op een boogscheut van Nantes, Bretagne. De zone die de activisten of zadisten al sinds de zomer van 2008 beschermen is een enorme site waar een luchthaven zou moeten komen. Ondertussen bouwde een zootje ongeregeld van boeren, anti-kapitalisten, ecologisten en anarchisten op deze plek een alternatieve samenleving uit met duurzame landbouw, een bibliotheek, een klimmuur, ambachtelijke bakkers, een muziekstudio, enzovoort. Na 50 jaar verzet plooide de Franse overheid in januari 2018 door haar luchthavenplannen te begraven. Bijgevolg vonden Franse hoogwaardigheidsbekleders dat de reden tot bezetting wegviel. De activisten werd vriendelijk verzocht om op te kramen zodat de site 'herontwikkeld' zou kunnen worden. Indien dit verzoek niet ingewilligd werd, zou de overheid niet twijfelen om de zadisten desnoods met harde hand te ontzetten. Want helaas weet de Franse overheid dit unieke sociale experiment niet naar waarde te schatten. Een legioen van 2.500 gendarmen werd opgetrommeld om het territorium te ontruimen. Het is weinig verbazingwekkend dat de activisten zich niet zomaar gewonnen geven en strijden voor hun autonome en solidaire levenswijze: ze posteren zich op daken en bestoken de politionele macht met slogans, dans en muziek. De ordehandhavers, uitgedost met helmen, harnassen, schilden, matrakken en gasmaskers, hanteren een andere dresscode dan de actievoerders. Stilzwijgend weten ze de scanderende vrijheidsstrijders enkel maar van antwoord te dienen met traangas. De 'oproerkraaiers' zagen enkele zelf-gefabriceerde *cabannes* in een knip weggevaagd worden. Het verzet is echter niet gebroken en gaat verder. Ordehandhavers kunnen niet voorkomen dat medestrijders blijven toestromen, dat een brandhaard aan solidariteitsacties zich verspreidt en dat vakbonden, studenten en een alternatieve boerenbond sympathiseren met de zadisten. Macrons partij heet *La République En Marche*, maar waarheen dient de republiek te marcheren als er geen consensus is over de manier van 'ontwikkelen'? Kan ze alternatieve samenlevingsvormen en een pluriversum aan waarden omarmen? Wordt vervolgd…

Tot slot volgt een dienstmededeling voor de abonnees op en de liefhebbers van onze papieren nieuwsbrief. Mensen die ook graag in 2018 het echte bundeltje ontvangen om offline de Aarde-Werk-Brief in alle gemak door te nemen, kunnen hun abonnement vernieuwen. Je krijgt een lente-, zomer-, herfst- en winterbrief toegezonden door € 15 over te maken op BE95 5230 8031 4358 op naam van Aardewerk vzw onder vermelding van '*Abonnement Aarde-Werk-Brief*'. Voor buitenlandse geadresseerden bedraagt het abonnementsgeld € 20.

Een aanstekelijke lezing toegewenst.

Jonas Van der Slycken

Aardewerkagenda

Opleiding

5/5: Matthias Lievens – Commons; Anneleen Kenis – Ecopsychologie *(Mechelen)*

26/5-28/5: Jeanneke van de Ven – Terugkeer naar het Leven *(Kasteeltje, Wijgmaal)*

Heb je een les gemist? Wil je een spreker nog eens horen of leer je graag een nieuw thema kennen? Ter herinnering: Aardewerkers die de volledige tweejarige opleidingscyclus doorliepen, hebben de mogelijkheid om een losse lesdag (bijdrage €15) of een weekend(dag) (€ 45 vanwege de heerlijke warme maaltijden) mee te volgen. We hopen je te mogen verwelkomen en verder samen te werken aan een uitweg uit de sociaal-ecologische crisis. Graag even verwittigen via info@aardewerk.be.

Zomerweek

3/8-9/8: Met Hannah Arendt op weg – actieve hoop in crisistijd, Moulin de Belle Meuse, Bérismenil *(La Roche-en-Ardenne)*

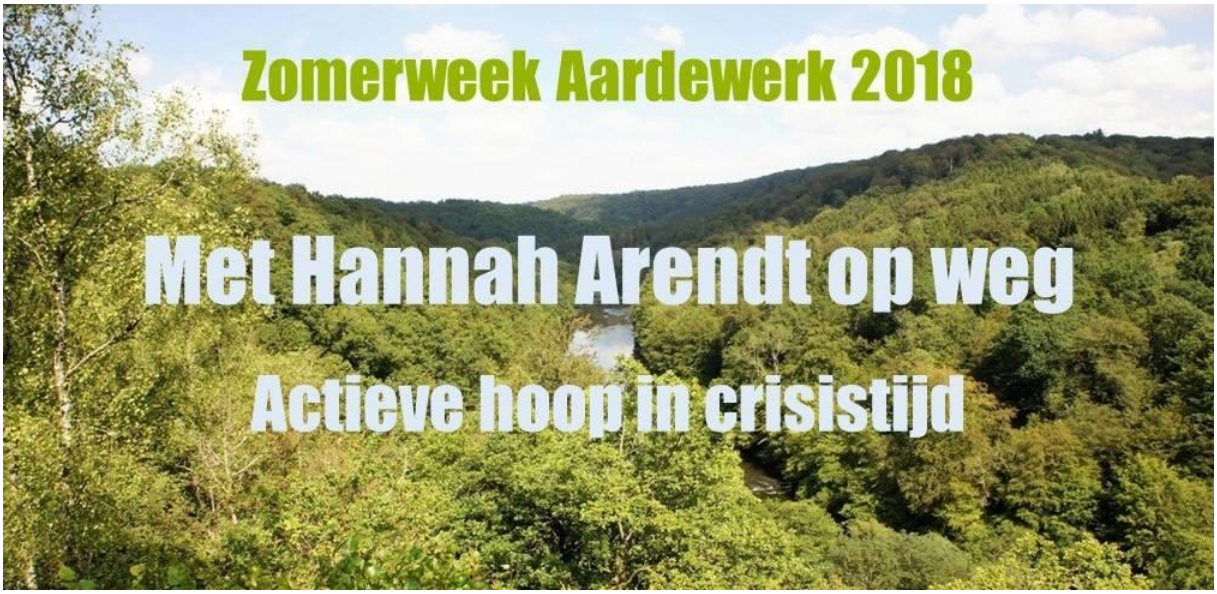

Historicus Philipp Blom: 'We hebben stoutmoedige experimenten nodig'

Of ik een balpen heb? Blom strijkt een pagina glad van een notitieboekje dat in zijn vestzak past en tast in zakken van broek en jas naar een potlood, pen of stift. Iets dat schrijft. Er schoot net een gedachte door zijn hoofd en die wil hij nu op papier vangen voor ze raakt ondergesneeuwd door andere redeneringen en indrukken. Blom is een historicus die de tijd op de staart wil trappen, of die tijd nu vierhonderd jaar achter ons ligt – zoals in zijn voorlaatste boek *De opstand van de natuur* – of tachtig, zoals in *Alleen de wolken*.

Met een boek over het heden waagt iedere historicus zich op onbekend en woelig terrein. Want hoe schrijf je over jaren en dagen die je zelf beleeft en waarvan de volledige keten van oorzaken en gevolgen nauwelijks te ontwarren, laat staan te overzien zijn? Het heden is te wazig om er als historicus op scherp te stellen. Maar dit heden is volgens Blom zo bijzonder dat hij niet anders kan dan het te ontleden. 'Misschien heb ik ongelijk', schrijft Blom in *Wat op het spel staat*. 'Dat is het beste wat ons kan overkomen.'

Het beeld dat Blom schetst van de hedendaagse, Westerse mens is niet bijster rooskleurig. Niet omdat Blom een doemdenker is met apocalyptische neigingen, wel omdat hij vooral in dat Westen een diep gewortelde afkeer voor de toekomst ontwaart.

'De onzekerheid heerst en dat maakt ons angstig. We behouden liever wat lekker is, wat houvast biedt en schermen ons letterlijk af van de werkelijkheid die op de voordeur beukt. We hebben onze privileges en voorlopig zijn we nog rijk genoeg om de emotionele disconnectie tussen pakweg de gevolgen van klimaatverandering en wat het met ons doet vol te houden. Maar hoe lang hou je die zelfbegoocheling vol? Onlangs had ik een gesprek met de adviseur Dijken van de Nederlandse regering. Hij vertelde me: "Kijk, we zijn een beetje onzeker. We weten niet hoeveel hoger we nu moeten bouwen. De ene zegt dertig centimeter volstaat en de ander pleit voor zes meter. Dat is een groot verschil."'

Hamsters

'Het is de nijpende onzekerheid van de tussentijd waarin we leven. Als er over 130, 150 jaar nog mensen zijn, dan zullen ze op deze decennia terugkijken en zeggen: "Daar is iets gebeurd dat nooit eerder gebeurde." Het klimaat veranderde en de machines werden steeds slimmer.'

Hij geeft me mijn balpen terug en ik bedenk me plots dat dit – wij die tegenover elkaar zitten en hij die iets noteerde – een tafereel is dat binnen twintig jaar even voorbijgestreefd is als de paardenkar nu. Omdat we de gedachten die we willen bijhouden dan al lang op onze externe harde schijf zullen opslaan, een die rechtstreeks leest wat we denken. Kribbelen met balpennen wordt iets als krassen met ganzenveren, iets wat kinderen in musea kunnen uitproberen. Het is trouwens, schrijft Blom ook, geen toeval dat er de laatste decennia meer musea werden gebouwd dan ooit. We zijn als hamsters die scharrelen om te bewaren wat we als verworven wanen. Het is makkelijker ons te concentreren op wat we hebben dan op wat we dreigen te verliezen.

Blom: 'Toch is het niet moeilijk te weten wat we zullen moeten doen. Ons zo vlug mogelijk loskoppelen van fossiele brandstoffen, van de hyperconsumptie en van de groeieconomie die enkel kan overleven ten koste van het leven op de planeet. Het is uit eigen interesse en zelfzorg dat we meer solidair zullen moeten worden met mensen in andere landen en continenten. In een geglobaliseerde wereld heb je de effecten van je daden zo weer terug. In de vorm van slechte lucht of vluchtelingen.'

‘De vraag is niet: wat moeten we doen? Wel: zullen we het doen? Over dat laatste antwoord ben ik niet bijster optimistisch. De democratische wil is er niet om deze keuzes te maken. Als je kijkt naar de voorbije verkiezingen in Duitsland en Oostenrijk, dan zeggen mensen maar een ding: we zijn tegen verandering en tegen politiek. We willen geen toekomst. Maar de toekomst komt toch. Die vraagt zich niet af of het ons goed uitkomt dat er grote veranderingen zullen plaatsvinden. De toekomst gebeurt en wij hebben twee keuzes: of we nemen de toekomst in handen of we ondergaan ze. Op dit moment zitten we in het tweede bootje.’

Wat deze tijd ook onderscheidt van vorige decennia van grote verandering, is de deadline. Als de gemiddelde temperatuur met drie graden stijgt, weten we niet of een menselijke beschaving zoals we ze kennen nog mogelijk is.

Blom: We hebben het ook nog nooit meegemaakt dat we een fout maar een keer kunnen maken. Er is geen tweede planeet aarde. Iedere mens met kinderen weet: ik laat mijn driejarige zoon niet spelen bij een open raam op de vijfde verdieping van een appartementsgebouw. Meestal gaat het goed, maar omdat je die fout maar een keer kan maken, sluit je het raam.

Maatschappelijk laten we het raam wagenwijd openstaan. Het is een houding waarvan we op korte termijn ontzettend profiteren. Maar ergens weten we ook: dit kan niet blijven duren. We komen uit een uitzonderingstijd. Een tijd van groei, relatieve stabiliteit, rust en vrede. We dachten: dit is de organische climax, het einde van de geschiedenis. Ondertussen ontdekken we dat het een experiment was, dat er een prijskaart aan vast hangt. In het beste geval beseffen we dit, maar we merken ook dat het zakenmodel van onze maatschappij dwars staat op wat zou moeten gebeuren. Tegenover iedere mens die zegt: dit model werkt niet meer, staat een zakenman die zegt: ‘Voor mij wel.’

U verwijst erg algemeen naar ‘het economisch systeem.’ Iemand als Naomi Klein benoemt dat systeem. Volgens haar is het kapitalisme de kern van het probleem.

Blom: Oh maar ik ben geen antikapitalist. Kapitalisme heeft een groot voordeel: niet iedereen moet van hetzelfde overtuigd zijn maar heeft zich wel aan gelijke regels te houden. Dat vind ik een goede manier om om te gaan met het pluralisme dat de mensheid eigen is. We zijn geen ideale mensen die alles willen delen. De kern van het probleem is het vacuüm dat we gecreëerd hebben rond de utopie van de vrije markt. Die kan niet bestaan en heeft nooit bestaan. Om de markt te laten werken heb je wetten nodig, een politie, een rechtspraak, een zekere beschaafdheid.

De markt is ingebed in een maatschappij en haar tradities. Het is wat Karl Polanyi zo mooi omschrijft in *The Great Transformation*, een boek dat ik eenieder aanraad, als het grote verschil tussen de markt als uitdrukking van de maatschappij of de maatschappij als appendix van de markt. Als enkel succes op de markt bepaalt wie je bent of kan zijn in het leven, dan heb je als samenleving je prioriteiten niet helemaal op een rijtje.

Zeggen we: ‘Je bent een held omdat je een miljardair bent’ of zeggen we: ‘Je bent een sukkel, want je hebt een miljard en je werknemers zijn nog steeds straatarm?’ Dat is een maatschappelijke keuze. De markt hoeft niet te conflicteren met een economie die onderdeel is van de ecologie. Omdat de markt net de veelvormigheid garandeert.

We hebben een systeem nodig waarin mensen realistisch kunnen leven en dat betekent dat we al het egoïstische, imperfecte en emotionele dat de mens eigen is in dat systeem moeten integreren. Ik vind het tijdverlies na te denken over dingen die idealiter zouden kunnen werken, met een ander soort mens, die altijd en overal solidair is, die zich bewust informeert. Dat is ondoenbaar. Dat is het verschil tussen een staat en een kibboets.

Alle macht aan het algoritme

Om even terug te komen op die deadline. Ook de traagheid van het democratische proces lijkt haaks te staan op de snelheid die nodig is om klimaatverandering tegen te gaan. Een autoritaire staat als China doet veel sneller en radicaler waar Westerse landen jaren over treuzelen.

Blom: Democratie is gebouwd om beslissingen te vertragen en democratie is het enige mechanisme dat wij hebben gevonden om met macht om te gaan en bloedvergieten te vermijden. Niemand kan in een democratie zo veel macht verzamelen dat het een probleem wordt. Dat betekent dat er in een goed functionerende democratie altijd een moment komt waarop je rekening moet houden met de mensen die niet voor je gestemd hebben. Maar is de democratie het enige en laatste antwoord op al onze problemen? Zeker niet in de vorm waarin ze nu bestaat. Het zou heel onlogisch zijn te denken dat wij per ongeluk de perfecte incarnatie van democratie hebben gevonden.

Dat is een evolutie geweest, dat zal een evolutie blijven. Misschien zullen we over vijftig jaar door algoritmes geregeerd worden die objectiever, minder emotioneel en louter op basis van feiten en statistieken beslissen, maar dan geven we ontzettend veel macht aan mensen die algoritmes ontwikkelen. In een goede democratie is de macht gebroken. Macht moet zich rechtvaardigen en ik heb daarvoor nog geen intelligent alternatief gezien.

U heeft het net zelf genoemd: de techgiganten van Silicon Valley zijn ervan overtuigd dat algoritmes de wereld efficiënter kunnen regeren. Ze noemen het democratisch proces letterlijk een systeemfout. Slimme computers hebben geen last van menselijke zwaktes.

Blom: Ik verwijs opnieuw naar een gedachte die Polanyi al formuleerde: een goede regering bemoeit zich door sociale veranderingen zo sterk te verlangzamen dat ze verteerbaar worden voor de samenleving. We zitten midden in de revolutie van het algoritme. Maar het is zoals met de toekomst: we hoeven die niet te ondergaan, we kunnen ervoor kiezen die mee vorm te geven. Het is niet normaal dat een aantal techbedrijven deze ontwikkelingen monopoliseren.

Waarschijnlijk komt het op een gegeven moment zo ver dat we machines ontworpen hebben die intelligenter zullen zijn dan wij en die zich zullen afvragen: ‘Hebben we die sukkels van een mensen nog nodig?’ Voor het zover is, hebben we daar een woordje over mee te praten en dat moeten we ook doen. Ik denk niet dat we erop mogen rekenen dat een wijze dictator of een discrete raad van wijze mannen achter de coulissen de grote veranderingen voor ons behapbaar maken. Dat moeten we zelf doen. Daar kunnen we niemand van verontschuldigen.

De angst voor de toekomst, zo hebben Brexit en de verkiezing van Trump aangetoond, is een generatieconflict. Het stemgedrag van jong en oud stond haaks op elkaar. Is dat het verschil tussen mensen die bang zijn voor de toekomst en zij die hem willen maken?

Blom: Het gaat zelfs zo ver dat ik jonge mensen wil aanmoedigen een eigen Europese jongerenbeweging op te richten, eigen verkiezingen te organiseren en naar het Europese parlement te stappen en te zeggen: ‘Wij willen jullie tweede kamer worden en wij willen vetorecht want wij plukken de vruchten van jullie beslissingen.’

Het is een gek idee, maar we hebben dit soort stoutmoedige experimenten nodig. Wetenschappelijk weten we: als we niets doen, valt het tot 2050 nog mee. Voordat het echt rampzalig wordt, is de huidige generatie politici dood. Als je hen wil wakker schudden, moet de stem van de volgende generatie veel luider klinken en zwaarder wegen.’

De democratie heruitvinden, de economie herijken, de digitalisering in goede banen leiden: je zou bijna denken dat we een upgrade van de mens nodig hebben om dit te realiseren. Tegelijkertijd schrijf je: als mens zijn we evolutionair nog niet zo ver geraakt. Dat lijkt op een patstelling.

Blom: Nee, dat moet je anders zien. Ik interesseer me steeds meer voor wat ik bij gebrek aan beter woord primatenpolitiek noem. We zijn beestjes. We zijn best interessante beestjes, maar net zoals alle andere dieren zijn wij onder bepaalde condities aangenamer dan onder andere. Een slimme vriend heeft me ooit uitgelegd dat de drie impulsen van de mens seks, angst en respect zijn. Met dat laatste valt veel te doen. Er zijn andere maatschappijen – en ook de onze in het verleden – die respect en erkenning op een heel andere wijze hebben ingevuld.

Je krijgt er geen respect omdat je een groot privé-zwembad hebt, maar omdat je hebt geïnvesteerd in de gemeenschap. Ik wil zeker niet terug naar de christelijke middeleeuwen, maar daar was het wel zo dat een schoenmaker niet de ambitie had om honderd schoenenwinkels te openen. Wie rijker werd met wat hij deed, bouwde bijvoorbeeld een nieuwe toren op het huis van de schoenmakers of kocht een glasraam voor de kerk. Respect kreeg je niet door meer te consumeren maar door te investeren, door iets toe te voegen aan de samenleving. Het waren net zo'n eerzuchtige mensen als wij vandaag, maar de bron van erkenning bevond zich elders.

Het is een uitdaging waar we voor staan. Wie zijn we als mens in een wereld waarin ons werk ons niet meer zal definiëren? De robotisering zorgt ervoor dat mensen die nu auto-onderhoud studeren een vak leren dat binnen tien jaar is overgenomen door robots. Hetzelfde geldt voor de schrijvers van nieuwsberichten. Computers schrijven ze nu al sneller en correcter. We weten nog heel weinig van onszelf af, maar we moeten wel goed bestuderen wat de condities zijn waarin wij gezellige aapjes zijn. Dat zijn de vragen waar het om draait. Wie willen we zijn over dertig jaar en hoe komen we daar?'

Enkel hoop kan ons redden, schrijft u bij wijze van slot. Het klinkt mooi, maar ook zo kwetsbaar en breekbaar.

Blom: Een ding is zeker: zonder hoop, echte hoop, zal het niet lukken. Veel mensen begrijpen rationeel dat er voor hen op dit moment weinig hoop is. Het is niet meer zo dat als je hard werkt, je meer zult verdienen. Mensen beseffen heel goed dat er iets niet klopt als hun loon sinds de jaren tachtig stagneert en er tegelijkertijd een nieuwe, wereldwijde klasse van miljardairs ontstaat.

Waarom zouden mensen nog werken voor een systeem dat niet meer voor hen werkt? Dat is een redelijke reactie en verandering is enkel mogelijk als we een economisch systeem vinden dat de hoop weer een realistische basis geeft, waardoor mensen weer kunnen denken: 'Misschien is morgen beter dan vandaag.' Ik zei het al: we zijn aapjes en uit de experimenten van Frans De Waal blijkt dat chimpansees een goed begrip van rechtvaardigheid hebben. Dat hebben wij ook. We willen leven in een samenleving die fair is.

Hij zet zijn bril af en poetst geduldig, bijna toegewijd de glazen. Buiten valt de vroege winteravond over Brussel. De mist rafelt uiteen in regendruppels. Het is weer dat de weemoed voedt. Bij wijze van slot vertelt Blom hoe dit boek zich aan hem opdrong, hoe hij het moest schrijven.

'Het is een grandioos dom idee te denken dat je de geschiedenis kan beïnvloeden, maar ik ben nog niet voldoende fatalistisch om zo'n boek niet meer te schrijven. Ik denk nog steeds: er valt iets te doen en ik wil doen wat ik kan. Ik ben geen politicus, ik ben geen Greenpeace-activist, ik ben historicus en schrijver. Het mooie is: nooit eerder kreeg ik zo veel persoonlijke reacties op een boek. Mensen die boeken lezen is niet het grootste deel van de bevolking, maar het lijkt een snaar te raken. En dat stemt mij dan weer hoopvol.'

Tine Hens

Tine Hens bericht voor MO* over het klimaat en de sociaalecologische transitie: https://www.mo.be/auteur/tine-hens. Ze is historica en auteur van Het klein verzet (Epo, 2015), het verhaal van mensen die van Griekenland tot Denemarken in hun eigen wijk of stad, of met hun eigen bedrijf bewijzen dat een andere, sociaalecologische economie mogelijk is.

Bron: MO*, 9 december 2017: https://www.mo.be/interview/we-hebben-stoutmoedige-experimenten-nodig

Wat op het spel staat door Philipp Blom, is een uitgave van De Bezige Bij, 224 blzn. ISBN 9789023465980 19,99 €

Cartoon Crimes Against Hugh's Manatees

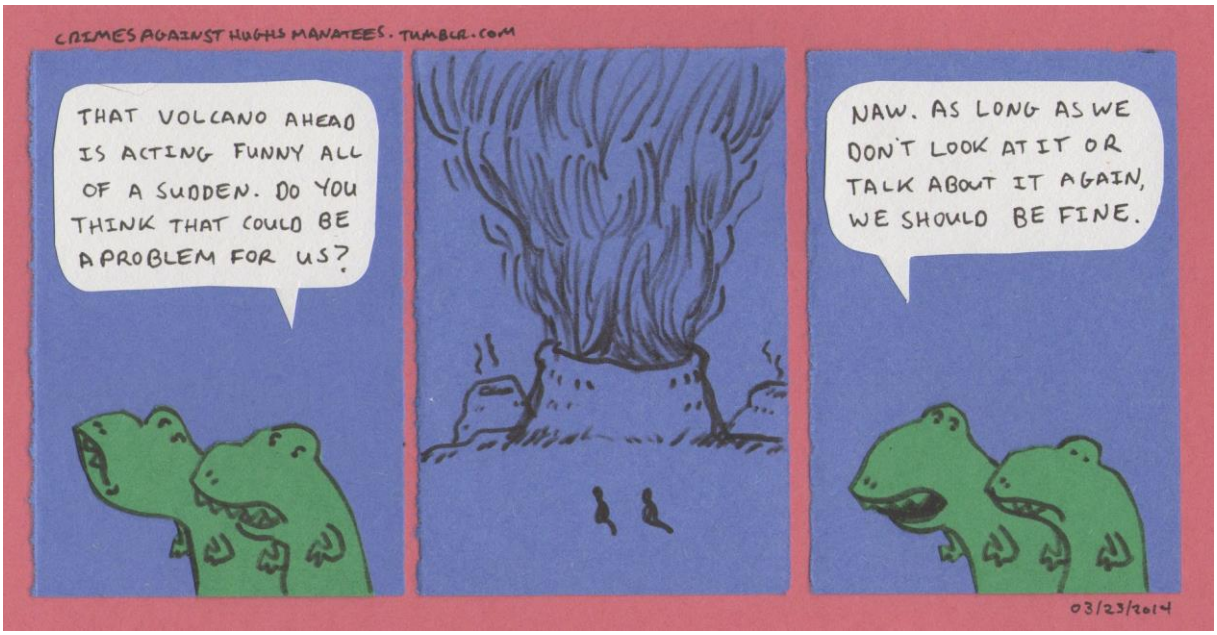

Crimes Against Hugh's Manatees door Hugh D. Crawford valt onder een Creative Commons (Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported) licentie. Dit werk en andere cartoons kan je terugvinden op: www.crimesagainsthughsmanatees.tumblr.com.

‘Voor wie rijdt de regering? Voor het volk of voor het militair-industrieel complex?’

'Als vredesbeweging vragen we al jaren een grondig maatschappelijk debat, niet alleen over de vervanging van onze gevechtsvliegtuigen, maar ook over ons veiligheids- en defensiebeleid.' Dat zegt Ludo De Brabander, woordvoerder van Vrede vzw.

In zijn afscheidsrede in januari 1961 waarschuwde Amerikaans president Eisenhower voor de 'ongeoorloofde invloed van het militair-industrieel complex (MIC).' Hij verwees naar de belangen van de wapenindustrie, de militaire top en de politieke wereld die er nauw mee verbonden is. 'Die combinatie mag onze vrijheden en democratische processen niet in gevaar brengen.' De visionaire woorden van Eisenhower ten spijt drukten MIC-belangen geregeld hun stempel op grote militaire aankoopdossiers in dit land, zoals in welk ander land ook.

In de saga rond de vervanging van onze gevechtsvliegtuigen, die al een tijd in de schemerzone van geprivilegieerde militaire en politieke elites broeit, lijkt het niet anders te lopen. Als vredesbeweging vragen we al enkele jaren een grondig maatschappelijk debat, niet alleen over de vervanging van de gevechtsvliegtuigen, maar ook over ons veiligheids- en defensiebeleid.

Zo gaat het vandaag bitter weinig over de rol van ons leger in het transport van de Amerikaanse kernbommen in Kleine Brogel, waarvan nog geen enkele regering officieel heeft toegegeven dat ze er liggen. Dat is op zich al een schande en verdient - om het plastisch uit te drukken - een jodiumpil.

Daarnaast bleef een verzoekschrift - zoals voorzien in de Grondwet - met 38.000 handtekeningen tegen de vervanging van onze gevechtsvliegtuigen, overhandigd aan de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, zonder gevolg. Toen we in het najaar van 2016 dan maar zelf een gesprek vroegen met premier Michel weigerde deze botweg met het argument dat het debat al voldoende democratisch is.

Maar het veiligheids- en defensiebeleid is daarentegen een van de domeinen waar het democratisch deficit het grootst is, wat de premier ook beweert. Zo worden we steevast gewezen op onze NAVO-verplichtingen, hoewel de hele besluitvorming van de NAVO grotendeels ontsnapt aan democratische controle.

Toen de regeringsleiders na de Koude Oorlog beslisten dat de NAVO ook militaire interventies moest kunnen ondernemen buiten het NAVO-grondgebied ging het duidelijk om opdrachten die niet voorzien zijn in het NAVO-verdrag van 1949. Artikel 5 van dat verdrag gaat immers enkel over strikte defensieopdrachten waarbij lidstaten elkaar solidair bijstaan in geval van een aanval op een van hen. De parlementen van de lidstaten hebben hier nooit hun formele goedkeuring aan kunnen gegeven. Ook een verdragswijziging om het originele verdrag conform te maken met de nieuwe 'niet-artikel-5-opdrachten' bleef uit. Toch zeggen de verdedigers van nieuwe gevechtsvliegtuigen dat we met verbintenissen zitten tegenover onze NAVO-partners, waaronder de deelname aan internationale militaire operaties, zoals eerder al in Kosovo en Libië, hoewel die qua operatie en invulling daarenboven in strijd waren met het internationaal recht.

Een andere zogenaamde verplichting waar geen enkele inspraak of maatschappelijk debat over is gevoerd, is de NAVO-doelstelling om 2% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) te besteden aan militaire uitgaven en binnen dat defensiebudget 20% voor te behouden voor de aankoop van militair materieel. Toen België op de NAVO-top in Wales in 2014 daarmee instemde was dat nota bene onder een ontslagnemende regering. Op zoek naar schouderklopjes, aarzelde de huidige Belgische regering niet om zijn goedkeuring te geven aan een nooit eerder gezien militair investeringsplan ter waarde

van 9,2 miljard euro waaronder - een zwaar onderschat bedrag van - 3,6 miljard voor nieuwe gevechtsvliegtuigen ook al ontbreken daarvoor de middelen.

Gefundenes Fressen voor de wapenindustrie, maar veel minder voor de burger, die al verschillende jaren ingepeperd krijgt dat hij boven zijn stand leeft en de broeksriem moet aantrekken. Uit een onlangs gehouden bevraging van de Vlaamse bevolking blijkt dat de meerderheid van de bevolking geen nieuwe gevechtsvliegtuigen wil en dat 62% dat geld liever in de gezondheidszorg of belastingverlagingen geïnvesteerd ziet. De enquête bevestigt een eerdere bevraging van de Universiteit Antwerpen in 2014 met daarin ook het opvallende resultaat dat 57% van de N-VA-kiezers zich uitsprak tegen de vervanging. Vraag is dus: voor wie rijdt de N-VA, voor het volk of voor het militair-industrieel complex?

Eisenhowers waarschuwing wordt vandaag in Europa en in de Verenigde Staten in de wind geslagen. Wapenfabrikanten sturen hun alomtegenwoordige lobbyisten, verleiden met economische compensaties en andere lokazen, nestelen zich in allerlei Europese instellingen, houden mee de pen vast van studies en beleidsdocumenten, sponsoren NAVO-bijeenkomsten, organiseren grote conferenties met politici of nodigen gewoonweg hoge militairen en politici uit op wapenbeurzen in de hoop de nieuwste snufjes van hun oorlogstuig zo te slijten. In de Verenigde Staten is het nog een graad erger omdat de fabrikanten van cruciaal belang zijn om de partijkassen te helpen spijzen.

De wapenindustrie is anders dan andere economische sectoren. Hun grootste en belangrijkste klanten zijn overheden die de wapenindustrie nodig hebben om hun militaire apparaten uit te rusten. Deze symbiose is niet zonder gevolgen. In de Europese Unie zijn wapenproducenten de drijvende kracht van de militarisering die verontrustende proporties begint aan te nemen. Ze zijn er reeds in geslaagd om hun belangen te laten inschrijven in het Verdrag betreffende de Europese Unie (Verdrag van Lissabon): 'De lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren' (artikel 42, lid 3). Om die bewapeningsverplichting in goede banen te leiden werd eerder al een Europees Defensie-Agentschap (EDA) in het leven geroepen (dat aanvankelijk trouwens de minder eufemistische naam 'bewapeningsagentschap' meekreeg). Dat agentschap staat zwaar onder invloed van de wapenindustrie. Volgens het Verdrag is het de taak van het EDA om 'de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken' maar ook om deel te nemen aan 'het bepalen van een Europees beleid inzake militaire vermogens en bewapening'. Het EDA telt 130 personeelsleden, maar ook een netwerk van 4.000 'defensiespecialisten' die verschillende soorten teams en de daaronder vallende werkgroepen bevolken. Deze staan ook wijd open voor leden van de militaire industrie.

Het EDA is inmiddels uitgegroeid tot het belangrijkste forum voor contacten en samenwerkingsverbanden van de militaire industrie met de administratie, de wetenschap, het leger en het politiek establishment. Het vormt de kern van het Europees Militaire Industrieel Complex (MIC). Vanuit het EDA worden de grote beleidslijnen uitgetekend voor de Europese Defensiepolitiek. Het speelde een grote rol in het tot stand komen van een rapport (begin 2016) over militair onderzoek van de zogenaamde 'Groep van personaliteiten', van wie nagenoeg de helft rechtstreeks verbonden is aan de defensie-industrie. Hun weinig verwonderlijke conclusie was dat er meer Europees geld moet gaan naar defensieonderzoek en naar gezamenlijke Europese investeringen in militair materieel. De Europese Commissie zette hun aanbevelingen om jaarlijks 500 miljoen euro uit te trekken voor defensieonderzoek én om nogmaals 5 miljard uit te trekken voor gezamenlijke militaire aankopen om in beleid.

Binnen de NAVO verloopt het niet anders. Daar bestaat al sinds 1968 een Industriële Adviseursgroep die drie keer per jaar vergadert en tot doel heeft 'de samenwerking tussen de NAVO en de defensie-industrie van de lidstaten te vergemakkelijken'.

Wapenproducenten, militaire apparaten en ermee gelieerde politici en academici (de fameuze denktanks) hebben de jongste jaren hun krachten weten te bundelen met

doorslaggevende gevolgen op vlak van defensiebeleid in het algemeen en de bewapeningspolitiek in het bijzonder. Ze zullen ons vertellen hoe dreigend de omliggende wereld is, maar niet dat ze/we diezelfde wereld mee hebben gemaakt tot wat ze is met onze wapenhandel, steun aan dictators, destabiliserende militaire interventies of een handelsbeleid dat meer dan eens sociaal ontwrichtende gevolgen. Ze argumenteren dat we nieuwe gevechtsvliegtuigen nodig hebben, maar verzwijgen dat de EU-landen er momenteel over dubbel zoveel beschikken in vergelijking met 'grote rivaal' Rusland. Ze waarschuwen ons om dringend meer te investeren in defensie 'om niet achterop te geraken', hoewel het gecombineerde defensiebudget van Frankrijk en Duitsland alleen al anderhalf keer groter is dan dat van Rusland of dat het NAVO-defensiebudget goed is voor meer dan de helft van de wereldwijde militaire uitgaven, goed voor bijna vijf keer dat van China. Ze creëren de illusie dat we meer veiligheid krijgen met meer wapens, maar ook een realiteit waarin ze bijdragen aan het wederzijds opbod met vermeende tegenstanders en vijanden.

Vandaag hebben we te kampen met dezelfde door het MIC gestuurde wapenwedloop als in de hoogdagen van de Koude Oorlog. Omdat die toen politiek en economisch onhoudbaar werd, werkten enkele Europese leiders, zoals Willy Brandt aan een toenadering met de Sovjet-Unie (het Helsinki-proces). Er volgde een politieke dialoog, met ontwapeningsafspraken en vertrouwenwekkende maatregelen die geleid hebben tot de oprichting van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) waar landen van de beide voormalige militaire blokken lid van werden en dat tot vandaag zijn. De basisidee was de ondeelbaarheid van veiligheid ('ik ben niet veilig als jij je niet veilig voelt') of alomvattende gemeenschappelijk veiligheid. Ondanks het wegvallen van het Warschaupact werd de OVSE naar de coulissen geduwd om plaats te maken voor een getransformeerde NAVO die mondiaal zou opereren en legitimiteit zocht in de creatie van steeds maar nieuwe dreigingen en vijanden. Hoe verantwoord je immers anders stijgende militaire uitgaven, de herbewapening en grote troepenontplooiingen.

Militaristen zullen vandaag stellen dat de wereld ook een chaos is, dat burgeroorlogen het niet altijd mogelijk maken om een politieke dialoog te organiseren enzovoort. Zij nemen daarbij de grote dreigingen samen in de mond, zoals droogte, armoede, vluchtelingen en terrorisme. We kunnen ze maar beter ernstig nemen en er ons - zo lees ik onlangs nog in een stuk van een academicus verbonden aan het MIC -beter letterlijk tegen wapenen. In de praktijk vertaalt zich dat dan in vruchteloze militaire interventies die het probleem alleen maar vergroten, omdat ze de oorzaken van het geweld niet aanpakken. Ze blussen dus als het ware branden van olie-installaties die blijven lekken. Nadien komen de gevolgen van de chaos na het oorlogsgeweld als een eindeloze boemerang telkens terug. De doctrine van de militaire interventie, de bombardementen van gevechtsvliegtuigen... Het is ongelooflijk hoe dit alles zonder discussie gezien wordt als heilzaam voor onze veiligheid. De waarheid is dat de oorlog in Afghanistan al-Qaida heeft gebaard, zoals de illegale invasie en bezetting van Irak de Islamitische Staat tot leven heeft gewekt, dat de militaire interventies in Libië, Syrië, Jemen... niet alleen de betrokken landen, maar ook de regio en zelfs de wereld onveiliger hebben gemaakt.

De Wereldbank rekende ooit eens uit dat de armste landen vijftien keer meer kans maken op een gewelddadig conflict dan rijke landen. Het aantal studies dat een oorzakelijk verband legt tussen armoede en geweld is niet meer te tellen. En toch bestaat ons veiligheidsbeleid er vooral uit om de defensiebudgetten te laten stijgen en ons te bewapenen, een proces dat bovendien gepaard gaat met desinvesteringen in de publieke dienstverlening en de sociale welvaart in tijden waarin overheden kampen met gekrompen overheidsbudgetten.

De wereldwijde militaire uitgaven bedragen 1700 miljard. Met een fractie van dat geld kunnen we ervoor zorgen dat mensen niet meer moeten vluchten, geen honger lijden, klimaatverandering een halt wordt toegeroepen. We kunnen met andere woorden mensen veiligheid bieden. De logische vraag is dan ook: waar wachten we nog op? Daar dient de kern van het debat over te gaan: kunnen de miljarden voor de gevechtsvliegtuigen en ander oorlogstuig niet gebruikt worden om echt in onze veiligheid

en die van anderen in de wereld te investeren? Of nog: wat zijn de gevolgen van de stijgende bewapening, militaire interventies en de wereldwijde wapenhandel van onze gesubsidieerde militaire industrie voor onze welvaart en veiligheid?

We moeten 'het geweer van schouder veranderen', weg van het failliete gemilitariseerde veiligheidsdenken gestoeld op angst en bijhorende vijandbeelden, op gevechtsvliegtuigen en kernwapens, weg van het soort denken dat Europa al tweemaal in vernietigende oorlogen heeft gestort. In de woorden van de eerste vrouwelijke Nobelprijswinnaar, Bertha von Suttner: *Die Waffen Nieder!* Had men geluisterd naar haar en andere pacifisten zoals Jean Jaurès, dan was de Eerste wereldoorlog niet uitgebroken. Maar pacifisten worden altijd als naïef afgeschilderd in een ongelijke strijd waarin ze moeten opboksen tegen het politieke en economische establishment dat het militaire apparaat nodig heeft om de bestaande machtsrelaties te bestendigen, nationaal en tegenwoordig vooral internationaal. Bewapening en oorlog dienen immers vooral heel wat belangen die niet dezelfde zijn als die van de bevolking, laat staan dat ze de vrede en veiligheid dienen.

Ludo De Brabander

Bron: Vrede vzw, 27 maart 2018: https://www.vrede.be/nieuws/voor-wie-rijdt-de-regering-voor-het-volk-voor-het-militair-industrieel-complex

'U zegt?'

Deze rubriek is een verzameling van alledaagse uitspraken en vormt een ludiek intermezzo tussen de meer gefundeerde, radicaal sociaal-ecologische artikelen. Wie weet kom je een herkenbare of hilarische uitspraak tegen.

Speeltuin: '*Jammer dat ik aan mijn vriendinnen niet kan voorstellen om naar de speeltuin te gaan in 't weekend in plaats van altijd naar de film*' mijmert P. (14j) terwijl ze haar beurt afwacht aan de kabelbaan.

Blik: *'modern styling – contemporary colours – tough & durable'* beweert het etiket. Het gaat niet over een trendy jasje of neige schoenen, het etiket kleeft op een nieuw vuilnisblik.

Gestolen?: '*Meneer, als ge die koopt laat daar dan onmiddellijk uw rijksregisternummer in graveren en ze kunnen u nooit nog iets doen'* antwoordt de Leuvense politieagente aan de telefoon op de vraag van H. (52j) hoe hij kan te weten komen of de als nieuw uitziende tweedehandsfiets die hij wil kopen, niet gestolen is.

Drank: '*Als ze schrijven 10cc mengen in 5 liter water, doet er dan maar 30 in, anders werkt het toch niet!*' adviseert A. (59) het gebruik van onkruidverdelgers. '*Echt, dat spul is zo slap tegenwoordig dat ge er van kunt drinken',* foetert D. (52).

De meisjes: '*Het beste nog, meneer. Oh ja, voor de papieren zullen de meisjes u verder helpen'* stelt de chirurg zijn patiënt voor. '*Het meisje*' blijkt een getrouwde vrouw te zijn, veertiger en moeder van vier kinderen. De chirurg blijkt een langdurig opgeleide man te zijn, die is blijven steken in de tijdsgeest van een halve eeuw geleden.

Brussel: *'Ahwel, da's goed dat ik dat weet, hier kan ik op een zaterdag eens komen kussen met m'n vriend!'* K. (26), een Brusselse, dankt de gids die haar attent maakt op een verborgen pleintje in Brussel.

Film: '*Hoe is 't mogelijk, terwijl er zoveel mooie films zijn!'* P. (15) verbaast zich erover dat haar oma 's avonds al eens met de kaarten speelt.

Oudjes: '*Die bejaarden van tegenwoordig! Ik groet ze en ze zeggen niet eens iets terug als ik ze met de fiets passeer!*' zucht L. (15).

Droom: '*Dat zou ik nu eens graag doen sè, een koei knuffelen. En weet ge wat mijnen droom is? Een koei melken, zo van zipzap zipzap*'. L. (53), docente aan een Antwerpse hogeschool, mijmert over een nooit verwezenlijkte kinderdroom, als ze verneemt dat H. (63) tientallen jaren boerde.

Averechts: '*Meneer, excuseert hé, en bedankt voor de storing'*, besluit een man die verkeerd verbonden is en die het juiste nummer aangeboden kreeg van H. (51), aan de andere kant van de lijn.

Intensieve scenario's voor een toekomst

Ecofictie is een recent gemunt containerbegrip binnen de ecologische literatuurkritiek. Het vult de eerdere, vaak nostalgische vorm van *nature writing* aan met nieuwe wetenschappelijke, filosofische en affectieve benaderingen van ecologische problemen. Hoewel ecofictie is begonnen binnen de sciencefiction heeft ze inmiddels een plaats in andere literaire genres veroverd. De nieuwe inhoud van de verhalen dwingt ook veranderingen in de expressievormen af. Aan de hand van een film, een novelle en een theaterstuk verken ik in dit stuk enkele van die inhoudelijke en expressieve veranderingen. Daarbij vertrek ik vanuit enkele filosofisch-inhoudelijke verschuivingen in het natuurbegrip.

Geïnteresseerde lezers die graag het volledige essay van Aetzel Griffioen over het antropoceen, klimaatfictie, Ursula Le Guin en ecofictie willen lezen, worden doorverwezen naar: http://ny-web.be/long-hard-looks/intensieve-scenarios-voor-een-toekomst.html

Bron: nY, 24 januari 2018

Sociale ecologie en politiek

Murray Bookchin, Sociale ecologie en politiek. Bookchins radicale politieke ideeën over een duurzame en libertaire maatschappij, Kelderuitgeverij, Utrecht, 2018.

Het doet ons genoegen je op de hoogte te kunnen stellen van de uitgave van een bundeling toonaangevende essays geschreven door de Amerikaanse politieke ecoloog Murray Bookchin (1921 – 2006). De bundel verscheen onder de titel 'Sociale ecologie en politiek' en bevat de Nederlandse vertaling van 8 essays die kunnen fungeren als een eerste kennismaking met diens donkergroene ideeën . De Utrechtse Kelderuitgeverij droeg zorg voor de vormgeving en de inleidingen werden geschreven door de Leidse politicoloog Marius De Geus en Roger Jacobs.

Toen Bookchin in de zomer van 2006 overleed werd zijn heengaan nauwelijks opgemerkt binnen de Europese en Amerikaanse groene politieke milieus waarin hij 20 jaar vroeger nog als meesterdenker furore had gemaakt. Dit lot deelde hij trouwens met andere groene boegbeelden uit die periode (w.o. de Noor Arne Naess en de Duitser Rudolf Bahro). In hun onderlinge discussies formuleerden zij vanaf de zestiger jaren de nieuwe ideeën waaruit later de groene partijen zouden ontstaan. Partijen die succesrijk genoeg bleken te zijn om spoedig een eigen plaatsje te veroveren in het gangbare politieke spectrum maar daarvoor ook een prijs betaalden: hun ideeën dreigen ondergesneeuwd te geraken onder een min of meer dikke laag politiek realisme.

Die vergetelheid gold des te meer voor het ecologische denken van Bookchin – door hemzelf omschreven als 'sociale ecologie'. Hij situeerde deze sociale ecologie in de traditie van de radicale Verlichting en vooral van het zich ontwikkelende socialisme (1848-1914). Hoeksteen van zijn sociale ecologie was het verband dat hij legde tussen de overheersing van de mensen in al zijn varianten (hiërarchie en klasse) en de overheersing van de natuur. Wie het evenwicht tussen de mens en de natuur wil herstellen moet ook de confrontatie aangaan met de instellingen die de menselijke ongelijkheid, onderdrukking en uitbuiting schragen. De remedie die hij voorstelt gaat – in grote lijnen – in de richting van een radicale decentralisering van onze maatschappelijke instellingen waarbij de politieke soevereiniteit wordt gelegd bij gemeentelijke volksassemblees en de door hen gemandateerde confederale raden (die knopen doorhakken in kwesties die het lokale niveau overstijgen). Daarbij wordt de confrontatie met de grootschaligheid en de centralisatie van de natiestaat niet uit de weg gegaan. Bookchin beoogt een transitieproces van lange duur dat mede gedragen wordt door een intrinsieke pedagogische dimensie: het ('face to face') zelfbestuur zou het menselijke vermogen tot redelijkheid, verantwoordelijkheidszin en creativiteit op ongekende wijze kunnen stimuleren. Dit 'libertaire municipalisme' of 'communalisme' (in het Nederlands te vertalen als 'gemeentelijk zelfbeheer') wordt niet gepresenteerd als een kant en klare blauwdruk maar biedt ruimte voor plaats- en tijdgebonden, foutgevoelige (eventueel terug te schroeven) experimentatie.

Toch zal het weinig verbazing wekken dat dit soort politieke ideeën in het decennium na de Val van de Muur (1989) weinig mensen konden overtuigen. Het waren immers ook de jaren waarin het triomferende tandem van de liberale democratie hand in hand met het globaliserende kapitalisme het einde van de geschiedenis beweerde in te luiden. Het communistische blok implodeerde en de sociaaldemocratie gooide met zijn keuze voor de paarse 'Derde Weg' de antikapitalistische handdoek in de ring.

Sinds de eeuwwende is deze tandem echter onder zwaar vuur komen te liggen. De financieel-economische crisis van 2008, die de wereldeconomie op de rand van de afgrond bracht, fungeerde als katalysator. Huisuitzettingen, fabriekssluitingen, uitholling van de democratie, klimaatopwarming en migratie- en vluchtelingenstromen brachten miljoenen mensen in beweging en deden het traditionele politieke centrum wankelen. Zeker naar rechts (Brexit, Trump en bij ons het onmiskenbare succes van N-VA) maar ook naar links (getuige het succes van partijen als Syriza en Podemos, de politieke

bewegingen van Luc Mélenchon, Jeremy Corbyn en Bernie Sanders … en bij ons van Groen en de PvdA – zij het voorlopig enkel in de opiniepeilingen).

Vanwege deze zich snel wijzigende politieke machtsverhoudingen is het niet verwonderlijk dat de ideeën van Bookchin herontdekt worden en voor het eerst op grote schaal in de praktijk gebracht worden. Het 'municipalisme' is een factor van belang geworden in verschillende grote Spaanse steden (Barcelona, Gerona, Cadiz e.a.) maar ook daarbuiten (veel plaatselijke experimenten in Latijns-Amerika, Canada, Frankrijk). Ronduit verbazingwekkend is het rechtstreeks door Bookchin geïnspireerde confederale politieke model dat de Koerdische bevrijdingsbeweging in Noord-Syrië (Rojava) heeft opgezet en een uniek lichtpunt vormt in de geopolitieke machtsstrijd in het Midden-Oosten.

In België, in casu Vlaanderen, zijn de municipalistische aanzetten nog zwak maar niet helemaal afwezig. De kar wordt getrokken door bekende intellectuelen zoals David Van Reybrouck ('Tegen de verkiezingen') en Luc Huyse ('Red de verkiezingen'), voorstanders van een deliberatieve en participatieve democratie. Huyse schrijft over burgers die betrokken zijn in wijk- en buurtcomités: 'Zij doen ervaring op in self-government, gaan inzien dat de rechten van het individu of groep botsen met het algemeen belang, beseffen dat compromissen vaak onafwendbaar zijn, voelen dat politiek activisme resultaat kan boeken, vertrouwen meer in anderen. Kortom hun politieke en sociale vaardigheden nemen toe. Zo kunnen zij vervellen van passieve klant tot coproducent'. Op het terrein wordt het voortouw genomen door ondernemende burgers (Ringland in Antwerpen maar ook de nieuwe burgerpartijen) of innoverende politici (zie de groene oppositie in Leuven maar ook het groen-blauwe stadsbestuur in Mechelen). Ook een opkomende partij als de PvdA spiegelt zich aan het municipalistische stadsbestuur van Barcelona.

Met de komende gemeenteraadsverkiezingen liggen nieuwe mogelijkheden in het verschiet waarbij de politieke ideeën van Bookchin bakens kunnen verleggen en perspectieven bieden op wat langere termijn. Zoals de hoofdredactrice van De Morgen schreef (30/12/2017): 'Steden en gemeenten zijn veel meer dan gewesten de plek waar revoluties kunnen worden geboren, waar mensen het verschil kunnen maken. Waar verandering voelbaar kan zijn vanaf het moment dat de voordeur opengaat. Waar de kansen voor het grijpen liggen'.

Roger Jacobs en Marius de Geus

Brussels Airport uitbreiden? Die vlieger gaat niet (langer) op.

Dit opiniestuk werd geschreven naar aanleiding van de uitbreidingsplannen van de Zaventemse luchthavenuitbater eind januari 2018. Bij het verschijnen van dit stuk was er nog geen sprake van het initiatief Zomer Zonder Vliegen, dat gelanceerd werd in februari. Ondertussen doen al 1593 mensen mee die zo 8 vliegtuigen aan de grond houden.

Begin deze week berichtten de Vlaamse kranten over de toekomstplannen van Brussels Airport. Om tegen 2040 haar huidige capaciteit van 23 miljoen passagiers te vermeerderen tot 40 miljoen wil ze een piste verlengen, een nieuwe taxibaan aanleggen en een 18 m hoge en 4 km lange geluidwerende muur bouwen.

Deze expansie gaat echter ten koste van de omwonenden in Hulegem en Erps-Kwerps. In het slechtste scenario zullen 22 gezinnen onteigend worden van hun woning. Blijvers, niet getroffen door de onteigeningen, riskeren meer luchtverkeer te moeten verwerken terwijl Brusselaars via deze uitbreiding langs Vlaamse kant, ingegeven door de strenge Brusselse geluidsnormen, ontzien worden. Verder wordt duidelijk dat de luchthaven voor heel wat jobs zorgt. Een luchthavendirecteur liet deze week in De Standaard optekenen dat deze uitbreiding de toekomst van de luchthaven en haar directe en indirecte werknemers zou moeten veiligstellen. Toch is het opmerkelijk dat in alle talen gezwegen wordt over de ware maatschappelijke gevolgen van een dergelijke expansie.

Planetaire grenzen

Helaas wordt met geen woord gerept over het daarbij horende sociaalecologische kostenplaatje dat zich ver over de kortetermijnhorizon uitstrekt en zich buiten de eigen achtertuin bevindt. Een verdere uitbreiding van onze nationale luchthaven valt hoegenaamd niet te rijmen met een economie die binnen planetaire grenzen opereert of met het behalen van de klimaatdoelstellingen van Parijs. Het vermijden van klimaatontwrichting noopt ons immers zowel tot een omzichtiger omspringen met ons gebruik van grondstoffen (zoals fossiele brandstoffen), als tot een minder vervuilende levensstijl met beduidend minder broeikasgasemissies.

Zo heeft Zweeds onderzoek aangetoond dat minder vliegen samen met autovrij leven, minder kinderen krijgen en meer plantaardig leven een zeer effectieve keuze is om minder op onze planeet te wegen en meer ruimte te laten voor al de huidige en toekomstige aardbewoners.

De luchthavenuitbater mag gerust beweren dat onze nationale luchthaven na de expansie nog meer haar rol van jobmotor voor de regio zal kunnen vervullen. Maar hij dient ook te bewijzen dat (1) de doelstelling om 40 miljoen passagiers te vervoeren compatibel is met het behalen van de Belgische klimaatdoelstellingen en ons resterende koolstofbudget niet vervroegd zal opmaken en (2) er in 2040 überhaupt nog 40 miljoen mensen bereid zullen gevonden worden om het vliegtuig te nemen. De redenering van het luchthavenbedrijf is dubieus omdat tegen 2040 de institutionele omgeving en haar milieuregelgeving zal wijzigen en de heersende sociale praktijken zullen veranderen.

Gangbare sociale praktijken evolueren, en zaken die nu als evident beschouwd worden, zijn in 2040 mogelijk abnormaal en omgekeerd. Het succes van de *divestment*-campagne illustreert dat het niet langer koosjer is om te investeren in fossiele brandstoffen. Als we die lijn doortrekken, waarom zouden we luchthavenuitbaters dan ongebreideld hun expansieve gang laten gaan? Tal van nationale en internationale initiatieven om minder te vliegen (zoals de Groene Locomotief, YouRSS, Flying Less) tonen al dat het in de academische wereld niet meer gangbaar is om zomaar vliegtuigreizen te maken. Daarnaast zijn er ook mensen die er individueel of in groep voor kiezen om minder te vliegen, zich aan een 'vlieglimiet' te houden of zelfs helemaal niet meer te vliegen.

Deze veranderende sociale praktijken hebben het potentieel om beleidsmakers op weg te zetten om de bestaande regelgeving bij te sturen. Het feit dat er vorig jaar 23 miljoen consumenten het vliegtuig namen, valt grotendeels toe te schrijven aan de oversubsidiëring van de luchtvaartsector en de bijgevolg destructief lage ticketprijzen. Overheden laten het, ondanks al hun mogelijkheden en een arsenaal aan prijs- en hoeveelheidsinstrumenten, na om btw te heffen en om accijnzen te innen op vliegtuigreizen. Laat staan dat de overheid ervoor zorgt dat de prijs min of meer de maatschappelijke kosten weerspiegelt - van oneerlijke concurrentie ten opzichte van trein-, bus- en automobiliteit gesproken. Het valt serieus te betwijfelen of er 40 miljoen passagiers zullen opdagen zodra de prijzen duurder zijn.

De redenering van de luchthavenuitbater waarin de toekomst enkel expansief kan zijn, ging misschien op in de twintigste eeuw. Vandaag is een expansieve logica meer dan krom omdat ze ons niet behoedt voor verdere klimaatontwrichting. Als er niet aangetoond kan worden dat er (koolstof)budget over is en dat er passagiers zullen zijn, kunnen de uitbreidingsplannen beter meteen integraal verticaal geklasseerd worden. De doelstelling van 40 miljoen reizigers in 2040 is onwenselijk. Sterker nog, het is duidelijk dat het luchthavenbedrijf niet langer moet inzetten op haar eindige expansieverhaal en het aantal vluchten kan reduceren. Samen met de vakbonden en overheden kan ze er dan werk van maken om de huidige werknemers te begeleiden naar andere, kwaliteitsvolle werkgelegenheden.

Stilstand is geen achteruitgang

De burgemeesters van Steenokkerzeel en Kortenberg zijn strijdvaardig om de geplande uitbreiding tegen te houden. In deze strijd staan zij evenwel niet alleen. Ze kunnen allianties aangaan met bewegingen die ijveren voor sociale rechtvaardigheid en ecologische duurzaamheid, landschapsbewaarders, stiltezoekers en vakbonden. Verder is het hoopgevend dat de uitbreiding niet halsoverkop kan en zal plaatsvinden.

Gelukkig leven we in een democratie waar eigendomsrechten gerespecteerd worden en waar het niet zo gemakkelijk is om te onteigenen. Als de 22 gezinswoningen bomen waren, ze waren al lang gekapt. Indien beleidsvoerders toch zouden zwichten voor de belangen van het luchthavenbedrijf, dan hoeft dat geen ramp te zijn. Dankzij de communautaire kwestie met haar tegengestelde Belgische, Brusselse en Vlaamse belangen zit dit dossier hoogstwaarschijnlijk in een welgekomen patstelling. Een stilstand die geen achteruitgang is maar één die zowaar het algemeen belang dient.

Tot slot, om de teneur in de krantenartikelen tegen te spreken, de onteigening van 22 woningen is niet het slechtst mogelijke scenario. Het slechtst denkbare scenario kent noch 40, noch 10 miljoen passagiers in 2040. Het *worst case* scenario is dat we ons geen ander spoor richting 2040 kunnen voorstellen dan een uitgehold *business-as-usual* scenario, dat we onze bewegingsvrijheid niet gebruiken om weerstand te bieden en zo verzaken om de toekomst en een sociaalecologische samenleving vorm te geven en veilig te stellen. Brussels Airport uitbreiden en een expansieve logica volgen, ongeacht de kosten, die vlieger gaat immers al lang niet meer op.

Jonas Van der Slycken

Jonas Van der Slycken is doctorandus in de ecologische economie aan de Universiteit Gent en lid van denktank Minerva.

Dit opiniestuk verscheen eerder op knack.be en denktankminerva.be.

Help uw klimaat(zaak)!

Klimaatverandering gebeurt nu en is gevaarlijk. Wij zijn de laatste generatie die klimaatopwarming buiten de acute gevarenzone kan houden. Dat is geen paniekvoetbal, maar een droog wetenschappelijk feit.

Daarom werd Klimaatzaak opgestart. Klimaatzaak is een democratische, apolitieke en collectieve zaak van burgers die beroep doen op justitie om de Belgische overheden te dwingen hun klimaatbeloftes na te komen.

Wij eisen dat de Belgische overheden de internationale afspraken nakomen om onder de gevaarlijke opwarming van meer dan 2°C te blijven. Hiervoor is minstens 40% emissiereductie in 2020 noodzakelijk. Daarover bestaat geen enkele twijfel bij de verzamelde topwetenschappers. Omdat de bevoegde overheden al jaren nalaten een actieplan op te stellen om dit doel te bereiken, vragen we de rechter om hen voor hun verantwoordelijkheid te stellen.

We werden hiervoor geïnspireerd door de stichting Urgenda, die dezelfde zaak in 2015 in Nederland won, waarna de rechtbank de staat dwong om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Sindsdien krijgt deze historische zaak wereldwijd massaal navolging. Van een manhaftige Peruviaanse boer die de handschoen opneemt tegen een groot Duits energieconcern tot bezorgde Zwitserse grootmoeders, die hun kleinkinderen willen beschermen tegen wat op ons afkomt. En van ons, hier in België. Ook wij weigeren het stilzitten van onze overheid nog langer machteloos gade te slaan.

Tienduizenden burgers sloten zich aan als mede-eiser bij de zaak, en gaven zo het signaal aan hun overheid dat stilstand geen optie meer is. Onze zaak staat open voor iedereen die bezorgd is over het klimaat en zoekt naar manieren om weerwerk te bieden. Hoe meer mensen tekenen, hoe duidelijker voor de rechter dat dit initiatief gedragen wordt door brede maatschappelijke schouders.

Word mede-eiser op www.klimaatzaak.be. Dat is eenvoudig en u loopt daarmee geen enkel financieel risico, ongeacht de uitkomst van het proces. Op de website vindt u ook meer informatie over het verloop van de procedure en kan u Klimaatzaak steunen. Klimaatzaak VZW ontvangt geen enkele overheidssteun en werkt voor 100% op basis van giften.

Klimaatzaak vzw werd opgericht door 11 Bezorgde Vlamingen: Serge de Cheldere (CEO Futureproofed), Tom Lenaerts (TV-maker), Francesca Vanthielen (presentratrice), Ignace Schops (klimaatambassadeur Al Gore), Stijn Meuris (zanger), Johan Van Den Bosch (bioloog), Nic Balthazar (regisseur), Dirk De Clippeleir (directeur AB), Lambert Schoenmaekers (deskundige ruimtelijke ordening), Koen Vanmechelen (kunstenaar) en Tom Brookes (dir. European Climate Foundation).

Choose your future
– Martin Luther King